

יד
מהר"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
ואתחנן
מנחם"אב ה'תשע"ג ב'שכ"ד
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

דברי מרן שליט"א בשבח ספר "שירה כשרה" שיצא לאור לרגל שמחת הבר-מצוה לבחור דוד רצאבי הי"ו בן זקונים למרן שליט"א.

בעניין מה שיש סוברים לומר "ברוך שפטרני" בעת הגיע הבן לגיל שלש עשרה, ועניין עשיית סעודת בר מצוה ביום זה, ומאיזה גיל מתחיל הילד להניח תפילין.

תיקון טעות דפוס שנפלה בקונטרס שערי יצחק ממוצש"ק מסעי ה'תשע"ג, ושאינן לברך "דיין האמת" בשם ומלכות כשרואה מקום מקדש בחרבנו.

מדוע על אף כל התפילות והברכות למען בניין ירושלים, וכן האבילות במשך שנים רבות על החרבן, עדיין אין אנו זוכים לראות בגאולה השלימה.

למה פרק שלישי ופרק חמישי שבמגילת איכה נקראים בניגון של ספר איוב, ומדוע לספרי אמ"ת ישנם טעמים וניגונים שונים.

מהו התרגום הנכון של המילים "נשיא בית אב", ודחיית דברי הגר"מ מאזוז שליט"א שכתב כי כביכול נפלה טעות בספרי התאג של ק"ק תימן.

מעשה בהגאון הרב נסים רצאבי זצ"ל שיום פטירתו חל בשבת זו, ומוסר השכל ממנו.

ביאור עניין "פשטא אחת" שנקראת במלרע, האם תיבת "מזבח" שונה מיתר המלים שבפשטא אחת, ודחיית הדבר החמור שנכתב בתאג כתר תימן - תורת אמת כי

כביכול ישנה פירכא על שיטת מהרי"ץ בעניין זה מתיבת "הרעת" אשר בספר במדבר.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול הלשון - 03-6171031

מספר השיעור במערכת קול הלשון - 343

מספר השיעור בדיסקים - 217

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.

השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א.

וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741. נא לתאם זאת לפני השיעור.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים.

ימלא המקום ב"ה כל משאלות ליבם לטובה. אכ"ר.

השיעור מוקדש להצלחת הילד נועם בן ידידנו הרב נאור מעודה יצ"ו. המקום ברוך הוא יפתח ליבו לתלמוד תורתו, ויגדלהו לעבודתו וליראתו, וכן רפואה שלימה ולידה קלה למרת בת-שחר בת יובל שתחי'.

כמו כן, השיעור מוקדש לכבוד ולהצלחת הבר-מצוה, בני ה"ה דוד הי"ו ומצוי"ן, יפתח ליבו לת"ת, ויגדלהו לעבודתו יתב' וליראתו, אכ"ר.

דברי מרן שליט"א בשבט ספר "שירה כשרה" שיצא לאור לרגל שמחת הבר-מצוה לבחור דוד רצאבי הי"ו בן זקונים למרן שליט"א.

בעניין החוברת "שירה כשרה", שחילקנו בבר-מצוה, לא ידעתי שכל כך הרבה אנשים יבקשו את החוברת. ברוך ה' אפשר עדיין להשיגה, היא לכבוד "דוד" המלך, נעים זמירות ישראל, בכדי שיהיו שירים ותושבחות כשרים. מי שיקרא בחוברת זו, יבין שלצערינו הרבה קלקולים באים בלא משים. לשירה ישנה השפעה על הנפש, אפילו בלא יודעין. מי שיעבור על החוברת, ויבין את אשר לפניו, יראה כמה נושא זה חשוב, וכמה עניין זה ירד בזמננו. בעוה"ר.

בעניין מה שיש סוברים לומר "ברוך שפטרני" בעת הגיע הבן לגיל שלש עשרה, ועניין עשיית סעודת בר מצוה ביום זה, ומאזנה גיל מתחיל הילד להניח תפילין.

בשיעור זה, נדבר בתחילתו בעניינים הקשורים לבר מצוה. נפתח בעניין יסוד חיוב האדם במצוות, בגיל שלוש-עשרה. הרא"ש אומר ובש"ת כלל ט"ז סימן א"ן, שזוהי הלכה למשה מסיני, והוא 'שיעור' מכלל שיעורין חציצין ומחיצין [סוכה דף ה' ע"ב]. אמנם מסברא היינו אומרים, שהזמן לחייב אדם במצוות, הוא מאימתי שהוא בר הבנה, ויתכן שהילד חכם ומבין כבר בגיל עשר שנים, ומאידך ישנו ילד שהוא בגיל חמש עשרה, ועדיין הוא ברמת ילד קטן. אלא, כך היא ההלכה, שאין חילוק. קבעו גיל אחד ושיעור אחד לכולם, לילד מפותח ולילד שאינו מפותח. ומכאן הדבר מסתעף לכל הלכות התורה. אבל אנו

נצטמצם לפרטים מסויימים, במסגרת הזמן שיש לנו.

בשלחן ערוך המקוצר [ח"א סימן מ"ז סעיף י"א] כתבתי בס"ד כך, יש אומרים, שמי שנעשה בנו בר-מצוה, מברך שפטרני מעונשו של-זה. ואין מנהגינו כן. ואפילו בלא הזכרת השם, לא נהגו לומר ברכה זו. ובעיני יצחק [אות כ"ד] הוספתי, ידוע. ואע"פ שהשתילי זתים [סימן רכ"ה סעיף ב'] לא השמיט הגהה זו. זהו דבר מפליא, שהשת"ז לא השמיט הגהה זאת, למרות שבתומן לא נהגו בזה. כנראה שבזמנו היו מעטים שנהגו כן, לכן הוא השאיר זאת. ישנם כמה וכמה דברים מעין זה, שנהגו מתי מעט בתימן, כגון מנהג 'תשליך', שהשת"ז מביאו, ש"מ כי בזמנו הדבר היה נהוג אצל אנשים מסויימים. בכל אופן, מנהגים אלו, כפי שהם באו, כך הלכו. הם לא החזיקו מעמד, בכל אופן במחוז שלו, בעיר צנעא וסביבותיה. וישנן מקומות אחרים שקיבלו זאת, כגון 'תשליך', שבמחוז שרעב הוא יותר נהוג, כיון שהשתמשו במחזורים "זכור לאברהם", לכן אצלם זוהי הלכה למעשה. אולם הדבר ברור, שרובם ככולם לא נהגו כן. למרות שישנו מקור ל'ברוך שפטרני' במדרש רבה ובראשית פרשה ס"ג אות י". אבל בש"ס אין לכך מקור. אלו הם רק דברי הרמ"א [שם] בשו"ע.

ובהמשך כתבתי כך, גם מנהג אשכנז שהביאו כמה אחרונים, כגון ים של-שלמה בבבא קמא פרק מרובה [אות ל"ז], ומגן אברהם [שם סקי"א], וגם בכף החיים [שם סקי"א], וכן הובא בשת"ז שם [סק"ו], שמצוה על האדם לעשות סעודה ביום שנעשה בנו בר מצוה, (דהיינו ביום שנכנס לשנת הארבע עשרה, ואם הנער דורש הוי סעודת מצוה אפילו אינה באותו היום), לא נהגו בתימן כידוע.

מהרש"ל בעל ספר ים של שלמה, כותב שם בזה"ל, סעודת בר מצוה שעושים האשכנזים, לכאורה אין לך סעודת מצוה גדולה מזו.

שערי יצחק – השיעור השבועי

סימן ל"ז סעיף ג', כי קטן היודע לשמור תפילין, אביו חייב לקנות לו תפילין. בתימן היה נהוג, שילד כבר מגיל תשע, שמבין ויודע לשמור את עצמו בקדושה, מניח תפילין. ואף שהוא כמה שנים קודם הבר מצוה. המנהג הנפוץ היום, שמניחים תפילין רק בגיל שלש עשרה, זוהי שיטת הרמ"א שם, על פי בעל העיטור.

זכורני שפעם אחת היינו בשבת בר מצוה, ומארי אחד דרש ודיבר לכבוד הבר מצוה והאורחים. לאחר שסיים, אמרתי לו בשקט, 'מארי, החידוש שלך אינו עולה לדעת הרמב"ם ולדעת מרן'. הוא התפלא והתחיל לחשוב, ואמר לי, הכל בסדר, אינני מוצא דבר שאמרתי נגד דעתם. אמרתי לו, אתה דיברת על תפילין, מה שייך בר מצוה לתפילין? וכי בתפילין חייבים מגיל בר מצוה? אמר לי, אתה צודק. מבלי משים, נכנס עניין זה.

עד כדי כך, שהיום מפורסם פיוט לכבוד חתן בר מצוה, בשם כמהר"ר יחיא אלשיך זצ"ל, וגם שם מדברים על תפילין. למרות שלמעשה הדבר אינו נכון לפי שיטתנו. [מחבר אותו פיוט, היה הרב יחיא סיאני, ומהר"י אלשיך תיקן ושינה רק כמה מלים. ועיין בסוף סידור מנחה וערבית הוצאת פעו"צ]. רק משום שבתלמודי תורה נמצאים הילדים ביחד עם בני עדות אחרות, א"כ זה לא מתאים שהילד יניח שם תפילין. אבל כשהייתי תחת הדרכת אבא מארי זצ"ל, כבר בגיל עשר או אחת עשרה, הייתי מניח תפילין. כל אחד יעשה כפי יכולתו, וזה דבר אפשרי כאשר הילד במסגרת הבית, כגון בבין הזמנים או בתעניות, בכל זמן שישנה אפשרות לכך, יש לחנכו להניח תפילין. אין חיוב שיניח יום יום. ולפחות נחזיק בזה, עד שהעניינים יסתדרו.

ובהמשך כתבתי עוד כך, ולקריאת ספר תורה ומפטיר עולים אפילו קטנים יותר, וכדלקמן בהלכות שבת וסימן ס' סעיף ג', וע"ע שם

סעודה לכבוד נער שנכנס למצוות, זוהי סעודת מצוה. אבל הוא אומר, 'שעושים האשכנזים'. מובן מכך, שהספרדים בזמנו, לא שמעו ולא ידעו ממנהג זה. רק במשך הדורות, התקבל הדבר גם אצלם. כמו שראיתי שכותב אחד מחכמי בבל [מה"ר יהודה פתייא בספרו מנחת יהודה סי' ק"ה, רק מיעוטא דמיעוטא נהגו סעודת בר מצוה]. ובסופו של דבר בארץ ישראל, נכנס מנהג זה גם אצלנו התימנים. זכורני בילדותי, שלא היה מקובל לעשות "בר מצוה", לא ידעו ולא שמעו מכך. ואם מישהו עשה, זה היה יוצא דופן. אך לאט לאט נכנס הדבר והתקבל, ובזמנינו זהו מנהג פשוט.

שאלה מהקהל: שבתות בר מצוה, כן עשו? תשובת מרן שליט"א: לא שבת, ולא חול, ולא פיוט יעלה בר מצוה, שום דבר. 'חתן' זהו רק אחד, בזמן שהוא נושא אשה. זה בעבר.

גם נכון שהיה אח"כ מצב ביניים, שנהגו כאן בארץ לעשות שמחה בשבת. אצל בניי הראשונים, הרב משה והרב שלמה, לא עשיתי להם שום דבר, רק בשבת. ואחר כך כבר התחלנו לעשות זאת באולם באמצע השבוע. אין לכך מקור בגמרא, והנה מהרש"ל אומר, שזהו מנהג האשכנזים. אבל תדע עוד דבר, בתימן גם לא אכלו 'שוקולדה', אבל זהו דבר טעים וטוב... מה שלא אכלו, זה בגלל שלא היה, אבל זה אינו אומר שהדבר לא טוב. אנו רק רוצים לברר את הדברים לאמיתתם, לדעת מה המקור לכך. כל דבר צריכים לחקור על שרשו. אבל בודאי שזהו דבר טוב, ואדרבה הוא מקובל ורצוי בד"כ. גם במנחת יהודה הנז"ל נתן טעם נחמד בדרך רמז ודרש, שראוי לעשות סעודה לכבוד בר מצוה יעו"ש.

בהמשך שם כתבתי כך, ולעניין תפילין, כאן ישנו קצת סיבוך, היו מניחים כמה שנים קודם שלש עשרה, כפי הדין. וכן יש לנהוג גם בזמנינו, וכדלעיל סימן ט' סעיף ל"א. נושא זה כיום הוא קצת רפוי. הרי ההלכה היא ושו"ע

הערה פ"ט. גם בדין זה, אין לנו משמעות. הרי ילדים קטנים, עלו ועולים לספר תורה אפילו בקביעות לעליית ששי. ואם ישנם ילדים בקיאים, מעלים אותם גם למברכים אחרים. לגבי הפטרה, פשיטא שעלו הרבה. אני בעצמי קראתי הרבה הפטריות כאשר הייתי ילד. לא ניכנס כאן לפרטי פרטים, כי על כל נושא אפשר לומר שיעור שלם.

ומכל מקום נתפשט מנהג זה בזמנינו כאן גם אצלנו, ובדרך כלל הוא מנהג טוב ויפה ונחונן האידנא, לחיזוק הנערים וגידולם לתורה ויראת שמים, מה גם שיש לו סמוכות במדרש ובזוהר. אבל אין נכון מה שמקשרים זאת בדרשות עם מצות תפילין במיוחד, כיון דלדידן יש להניח אפילו כמה שנים קודם, וכנז"ל. וע"ע בתשובותי עולת יצחק וח"ב סימן נ"ב. אל תקשר את עניין 'בר מצוה' עם מצות תפילין, כי נכנס לעול תורה ומצות היינו, לכל המצוות, שבת ותפילין הם אותו הדבר. הרי בעצם, לכל מצוה שילד יכול לקיים, צריך לחנכו מגיל חינוך, וישנן מצוות שאפשר לחנכו כבר מגיל ארבע, כגון לברך וכדו'. וישנן מצוות, בגיל יותר מאוחר, כגון תפילה וקרית שמע. כל אחד לפי האפשרויות שלו, ככל שאביו נמצא אתו ביחד. ולגבי מצות תפילין, מאימתי שיכול להניח תפילין. ולגבי מצות טלית, הוא יכול עוד קודם לכן. כל מצוה, לפי כושר הילד לקבלה ולנהוג בה.

המקור שמחזק עניין זה, הוא בזוהר חדש פרשת בראשית ודף י"ד ע"ב. אך גם מדברי הזוהר הק' מובן בבירור כי זה לא היה מנהג מקובל. כתוב שם שרשב"י זיע"א עשה סעודה לבנו, משמע שזהו חידוש, והתפלאו כל החכמים מדוע רשב"י עושה סעודה? אם מספרים על אחד מהגדולים שנהג הנהגה מסוימת, על כרחך שזהו דבר חידוש, כי אם הדבר היה נהוג ומקובל, לא היו מספרים זאת עליו. מאחר שמספרים עליו כך, פירושו שזהו דבר יוצא דופן. כתוב שם כך, רשב"י זמין למארי מתניתא למיכל בסעודתא רבה דעבד

להו, הזמין את כולם, רבותי, יש לי סעודה. הוא לא אמר להם על מה הסעודה. וחפא כל ביתא במאני דיקר, ואותיב לרבנן בהאיי גיסא והוא בהאיי גיסא, והוה קא בדח טובא. היה שמח מאד. אמרו ליה, מאי בדיחותא דמר בהאיי יומא דין משאר יומין? אמר להו, דיומא דין נחתא נשמתא קדישא עילאה, בארבע גדפין דחיותא, לרבי אלעזר ברי, ובהילולא דא יהא לי בדיחותא שלימתא. היום הזה, יורדת נשמה קדושה לבן שלי. הוא זוכה שתיכנס בו נשמה קדושה. ודבר זה ידוע, לַפְתַּח חֲטָאת רַבִּין [בראשית ד', ו], שיצר הרע נכנס באדם משעת היצירה [סנהדרין דף צ"א ע"ב], ומגיל י"ג נכנס היצר הטוב, [כמובא במדרשים, במדרש רבה קהלת (ד', י"ג) ובעוד כמה וכמה מקומות] ומעכשיו והלאה יש לו סיוע למצוותיו, ויש לו יותר קדושה ומעלה.

אותביה לרבי אלעזר בריה לגביה. אמר, תיב ברי תיב, דיומא דין את קדישא, ובעדבא דקדישין. אמר רבי שמעון מלה חד, ואסחר אשא בביתא. נפקי רבנן, חמו קיטורא דהוה סליק מביתא כל ההוא יומא. היה אש ועשן בבית, החכמים נבהלו ולא יכלו לסבול זאת. אתא רבי יוסי בן רבי שמעון בן לקוניא, אשכח לרבנן דהוו תווהו, וקיימי בשוקא. החכמים עזבו את הבית והלכו לשוק מרוב פחד. אמר להו, מאי הוא? אמרו ליה, חמי האיי קיטורא מאשא דלעילא, האיי הוא דקא מכתירין יומא דין, בכתרא קדישא לרבי אלעזר. היום הזה מלאכים מן השמים באים, ולכן ישנה אש להבה המסובבת סביב. וחמו רבנן, ארבע גדפין דנשרא, דנחתו באשא, דאסחר ליה ולרבי שמעון אבוהי. יתיב תמן רבי יוסי עד דאזל אשא. בסופו של דבר אמר לו, אם כך היום הזה, אשלים את השמחה, ואני נותן לך את בתי, והם עשו שידוך. ושלשה ימים ישבו ולמדו תורה, ולא עזבו סוד בתורה שלא למדו מרבי שמעון.

דרך אגב, 'סימנא מילתא היא', זכינו ב'שילוש' שאנו לומדים בכל יום עמוד בספר הזוהר הק', ולמדנו את הקטע זה בערך לפני

שערי יצחק – השיעור השבועי

שנתיים שולחים ללמוד תורה? אלא הביאור, כי אברהם אבינו הכיר את בוראו כשהיה בן שלש שנים, כידוע. ואם האבא, אברהם אבינו, כבר בגיל שלוש הכיר את בוראו, הגיע לאמונה בבורא עולם, א"כ אין כבר פלא על בנו. ואין לתמוה, שהרי בן שלוש שנים הכיר אברהם את בוראו. על כן לא רצה לעשות סעודה לא ביום הלידה ולא ביום המילה, הרי יצחק נימול לשמונה ימים, ואביו לא עשה סעודה. אלא אימתי הוא עשה סעודה ומשתה גדול? הניח הדבר, עד יום הגמל אותו, כדי שישמח בבנו בשמחת התורה. ביום זה, השמחה שלי שלימה. מה שהוא נולד, זה בסדר, מילה זוהי גם מצוה חשובה, אבל המעלה הרמה היא, כאשר הוא נכנס ללימוד תורה. שכתוב בה, פקודי י"י ישרים משמחי לב ותהלים י"ט, ט"ז. וכעניין שכתוב וישעיה כ"ח, ט"ז, אַתְּ מִי יוֹרֵה דַעָה וְאַתְּ מִי יִבִּין שְׁמוּעָה, גְּמוּלֵי מַחְלָב עֲתִיקֵי מְשֻׁדִים. כעת יצחק כבר מוקדש לעבודת ה'.

על פי דבריו אפשר להבין, שבזמן כניסת הילד לגיל בר מצוה, ישנה חשיבות לעשות סעודה. אמנם רבינו בחיי אינו אומר לעשות סעודה בגיל שלוש עשרה, אבל לפי סברתו, שיום הכניסה לתורה מתאים לעשות בו סעודה והוא יום חשוב, נלמד מכאן לעניינינו, שראוי והגון לשמוח ביום שהבן נכנס למצוות.

שאלה מהקהל: מה לעניין 'בת מצוה'? תשובת מרן שליט"א: 'בת מצוה' זהו דבר חדש, שלא היה בעבר בשום מקום. התחילו בכך בערך במאה שנים האחרונות, וישנם הרבה המתנגדים לעניין זה. ירדו לעולם כל מיני 'דעות', 'שויון זכויות' וכדו', שאם יש 'בר מצוה' נעשה גם 'בת מצוה', ואם הבנים יורשים אזי גם הבנות צריכות לירש, וכו'. כנראה ההשקפה מעוותת. [באוצר ישראל ע' בר מצוה מפורש כי חגיגת בת מצוה, זהו מנהג של ריפורמים. וע"ע שו"ת אג"מ ח"א סי' ק"ד וח"ב סי' צ"ג, שו"ת באר משה חלק א' סימן ו', תשובות והנהגות ח"א סי' קנ"ו, ובשאר

שבועיים. אמרתי, א"כ זהו 'סימנא מילתא היא'. שהרי כתוב כאן, שעוד מעט הבר מצוה של בני דוד יצ"ו. אולם ביום הבר מצוה עצמו, זכינו ללמוד דבר שיש לו קשר מפורש. הדבר נמצא בדף כ' ע"ב, ביום חתנתו וביום שמחת לבו [שיר השירים ג', י"א], זהו 'חתן' בר מצוה. מהו חתונתו? ביומא דכשרן למעבד פיקודי אורייתא, דהוא חדותא דצדיקיא. ואימתי כשרן? אמר רבי יצחק, מתליסר שנין ולעילא. אימתי המעשים של האדם מוכשרים, ומצוותיו מתקבלות, ועל ידי מעשיו נגרם 'חדותא דצדיקיא'? אומר ספר הזוהר, מתליסר שנין ולעילא. דההוא יומא, חובתא על צדיקיא למיעבד חדותא דליבא, כיומא דסליק לחופה. כתוב כאן במפורש, כי חובה על הצדיקים לעשות שמחת הלב, ביום שנכנס הבן לבר מצוה, כמו ביום שנכנס לחופה. לא כתוב במפורש לעשות סעודה, אלא 'חדותא דליבא'. אבל מסתבר שהכוונה לסעודה, כיון דקיי"ל שאין שמחה אלא בבשר, ואין שמחה אלא ביין וכדאיתא בפסחים דף ק"ט ע"א. ו'חדותא', פירושו שמחה. ובמעשה ברשב"י זיע"א הנז"ל, כתוב במפורש שהוא עשה סעודה.

מקור נוסף, שאפשר לבנות עליו בסיס לעניין הבר מצוה, הוא מדברי רבינו בחיי על הפסוק, ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק ובראשית כ"א, ח"ו. כי יש להבין, האם עושים סעודה ביום שהילד מפסיק לינק? אומר רבינו בחיי, מנהג העולם, שיעשה אדם סעודה ביום שנולד לו בן, או ביום המילה, לכבוד המצוה. ומה שאיחר אברהם לעשות משתה יצחק עד יום הגמל אותו, מדוע אברהם דחה את המשתה עד שיגמל? ומשמע שהוא היה אז בערך בן שנתיים, שבגיל זה בדרך כלל מפסיקים את היניקה, כמו שכתוב אצל חנה ותעלהו עמה באשר גמלתו [שמואל א' א', כ"ד]. יתכן לפרש, שמיום גמלו הניחו לתלמוד תורה. ממתי שיצחק נגמל, הקדישו אביו לתלמוד תורה. וזהו פלא, וכי ילד בגיל

ספרים]. מצד שני, ישנו עניין שגם הבת תרגיש שכעת היא מחוייבת במצוות, א"כ אפשר לעשות זאת במסגרת משפחתית, אבל לא להשוות זאת לבן. הם עושים זאת בכדי שלא תהיה 'אפליה', אבל הדבר בגדר חֲדָשִׁים מִקְרֵב פָּאוּ, לֹא שְׁעָרוּם אֲבֹתֵיכֶם [דברים ל"ב, ו']. אלא צריכים לתת לכך את היחס המתאים.

שאלה מהקהל: לכאורה כמו שהבן נכנס למצוות, כך הבת נכנסת למצוות, מה ההבדל ביניהם?

תשובת מרן שליט"א: צריך לדעת, הבן צריך יותר חיזוק. אומר הפלא יועץ וע' אהבת איש ואשה, כי האדם צריך להדריך את אשתו בעבודת ה', וכדאי שילמד איתה ספרי מוסר, ומדרשי חז"ל, או שיאמר לה דברי מוסר וכו', ואז היא תקיים זאת יותר טוב ממנו. והטעם הוא, כיון שכאשר האשה יודעת משהו, יש לה יותר יראת שמים מהאיש, אפילו בלי לימוד תורה, ובלי מצוות שהיא פטורה מהם. כנראה אינה צריכה הרבה חיזוק, כי היא יותר בנויה לכך. לכן לא מצאו צורך לעשות בת מצוה.

תיקון טעות דפוס שנפלה בקונטרס שערי יצחק ממוצש"ק מסעי ה'תשע"ג, ושאינו לברך "דיין האמת" בשם ומלכות כשרואה מקום מקדש בחרבנו.

בעת, נעלה את ירושלים על ראש שמחתנו. דיברנו בימי בין המצרים [מוצש"ק מסעי ה'תשע"ג], על החרבן, הזכרנו את דיני הקריעה, וברצוני להקדים דבר אחד, בכדי שלא יצא מכשול. בחוברת "שערי יצחק" פרשת מסעי, נפלה טעות בהדפסה, בעניין הברכה על רואה מקום מקדש בחרבנו. דיברנו על הקריעה על אב ואם, וכן על חרבן ירושלים. אמרנו שצריך לעשות קריעה, ולא לסמוך על כל מיני תירוצים של הקנאת הבגד וכדו'. הוספנו גם, שצריך לברך "ברוך דיין האמת". פרט זה אינו מובא בשלחן ערוך המקוצר, אלא הדגשתי זאת בחוברת, ובשיעור עצמו הזכרתי כך בדרך אגב. אבל בהדפסה, נפלה טעות.

אכן כאשר קורעים על נפטר, צריך לברך בשם ומלכות. לא אליכם, אדם שהודיעו לו שנפטר קרובו, והוא חייב להתאבל עליו, צריך לברך בשם ומלכות 'דיין האמת' וקורע. הוספנו, שגם בקריעה על ירושלים, ראוי להוסיף ברוך דיין האמת. בטעות נכתב בחוברת בעמוד הראשון, שיברך 'בשם ומלכות', אבל יש לתקן זאת, וצ"ל 'בלא' שם ומלכות.

בעמוד 8 בחוברת, חזרתי על נושא זה, ושם כתוב כראוי, 'בלא' שם ומלכות. אך מי שיקרא רק את ההתחלה, עלול לצאת מכשול. לכן כל אחד שישתדל לתקן, משום וְאֵל תִּשְׁבֹּן בְּאֵהָלָיךָ עֹלָה וְאִיּוֹב יִיא יִדוּ. [בע"ה במהדורת הספר "שערי יצחק", הדבר יתוקן כדבעי. העורך].

מדוע על אף כל התפילות והברכות למען בניין ירושלים, וכן האבילות במשך שנים רבות על החרבן, עדיין אין אנו זוכים לראות בגאולה השלימה.

דיברנו גם על עניין התפילה והכוונות בתפילה. המביי"ט, שהיה בדורו של מרן הבית יוסף, שואל שאלה עצומה. הרי בכל הדורות, מתפללים על גאולת ישראל, ועל בניין בית המקדש, ועל ביאת המשיח. מדוע התפילה אינה מתקבלת?

וזה לשונו בספרו היסודי מאד, הקרוי בשם בית אלדים [שער התפילה ריש פרק י"ז], בהיות תפלת הציבור נשמעת תמיד. כמו שכתוב, הֲיֵן אֵל כְּבִיר וְלֹא יִמָּאָס וְאִיּוֹב לֹא הָיָה הַכְּבִיר, לֹא מוֹאָס בְּתַפִּילַת רַבִּים. והרי כל עם ישראל מתפללים על הגאולה. צריכין אנו לבאר, עניין תפילת ביאת הגואל שאנו מתפללים אותה מזמן החרבן ערב ובוקר וצהרים, ברכת גואל ישראל, ומהר לגאלנו וכו', ישנם הרבה ברכות על הגאולה, תשכון בתוך ירושלים עירך כאשר דברת, את צמח דוד מהרה תצמיח. ואין אנחנו נענים, אף בהיות תפלה זו נאמרת בכל יום שלש פעמים, מפי כל ישראל בכל מקומות מושבותיהם. ואי אפשר שלא תהיה נאמרה בכוונה, בקהל מן

שערי יצחק – השיעור השבועי

אחרת אלא אך ורק הקב"ה. וזהו מה שצריך, שתגיע למסקנא זאת, ואפילו אם ח"ו התפילה לא תתקבל. מלכתחילה צריך להיות מוכן לזה, שאינו בטוח שתפילתך תתקבל. אבל אתה מודיע בכך, שאין למי לפנות, ואתה מתפלל רק אל הקב"ה. ואם הקב"ה מחליט שלא לקבל את התפילה, אין לך כל טענות ומענות.

כל שכן בהתפללו על עניין גדול הערך, שהוא גאולתם של ישראל, והיה כוונתו כדי שתתפרסם גדולת האל יתברך, ויהיה ביום ההוא ה' אחד ושמו אחד, שיש לו שכר גדול בלי ספק. ומה ששאלנו, מדוע לא התקבלה התפילה? אלא שעניין קבלת תפילה זו, שהיא כוללת לכל ישראל, אינה תלויה בכוונת קהל מן הקהילות בתפילה, אלא שהיה צריך כוונת רוב כל ישראל בה, כיון שהיא כוללת לכולם. לא מספיק שישנם צדיקים המתפללים, אלא צריך את רוב כל ישראל. ואף בכוונם בה, צריכים לעשות תשובה שלימה כדי שייענו. הרי אמרנו שבע סיבות בטעם החרבן, כמש"נ שבע על חטאתיכם ויקרא כ"ו, י"ח, וישנו את עון שנאת חנם שבגללו נחרב הבית, וגם אם הבית היה בנוי, הוא היה ח"ו נחרב בגלל העוונות הללו, א"כ כיצד הוא ייבנה? צריך תשובה שלימה בכדי שייענו. ונראה כי על עניין נפלא כזה, שהיא גאולתן של ישראל גאולה נצחית שאין אחריה גאולה, צריך להרבות בתפילה דורות ראשונים ואחרונים. והוא מוסיף ואומר, אל תחשוב שהתפילה לא התקבלה, ומלבד כל זה, נשמעת תפילת כל ישראל בכל דור ודור, בעניין הגאולה שגואלם הוא יתברך ונותנם לחסד בעיני כל שוביהם. בכל דור ודור הרי עומדים עלינו לכלותינו, יש לנו צרות בכל דור ודור, רח"ל, כל מה שאויבינו רוצים לעשות לנו. ומי מונע אותם? רק התפילות שלנו. נמצא כי יש לנו גאולה בכל דור ודור.

הגאון כמהר"ר חיים פלאגי בספרו רוח חיים וא"ח סי' פ"ט אות ה"ז מביא עניין זה בקיצור, והוא

הקהילות. מה נאמר, אולי זוהי תפילה 'סתם', משום שאף אחד לא מכווין. אבל הוא אומר, בודאי ישנם קהילות שמכוונים. ומפי צדיקים וישרים. ומדוע אין התפילה מתקבלת? הרי תפילת ציבור צריכה להישמע.

וכן מה שאמרו חז"ל [תענית דף ל' ע"ב], כל המתאבל על ירושלם זוכה ורואה בשמחתה, כאן כתוב 'בנחמתה'. כדכתיב [ישעיה ס"ו, י"ז] שִׁישׁוּ אֶתְּהָ מְשׁוֹשׂ פֶּלַח הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ. כמה וכמה צדיקים וחסידים התאבלו, ולא זכו לראות עדיין בנחמתה. בזמנו [מוצש"ק מסות ה'תשע"ג] הבאנו פירוש, ש'זוכה ורואה' היינו, כבר עכשיו. עצם מה שהוא מתאבל עכשיו, הוא כבר זוכה. אך כבר אמרנו שהדיוק אינו הכרחי, ולפי פשוטו הכוונה שיזכה ממש, ואילו הצדיקים ההם עדיין לא זכו.

ולתשובה זה אני אומר, כי כבר נתבאר כי המתפלל על דבר, גם כי לא נענה, לא יגע לריק, אלא שיש שכר לפעולתו. אדם חושב, אם התפללתי ולא נענית, כגון אם התפלל על חולה, ומצבו לא השתפר רח"ל והוא מת. או אם התפלל על הפרנסה, ונשאר בעניותו. וכן על כל דבר שהתפלל ותפילתו לא התקבלה. א"כ הוא אומר, סתם התפללתי, לשוא בכיתי ויגעתי. חס ושלום, זאת טעות.

דרך אגב, חוץ מהתשובה שהוא אומר, ישנם עוד הסברים נוספים, כגון שאפילו אם האדם התפלל על חולה זה והדבר לא התקיים, אבל תפילתו תתקיים על דבר אחר. כמו כן, לפעמים התפילה מועילה, שהמצב לא יהיה יותר גרוע.

אבל תשובת המבי"ט לשאלה זו היא כך, אלא שיש שכר לפעולתו, במה שמקיים מצות עשה, ומכיר ויודע כי אין מי שיוכל להשלים חסרונותיו, כי אם הוא יתברך. זוהי הבנה עמוקה בנושא זה. קיימת מצות תפילה, אפילו אם ח"ו התפילה לא תתקבל. אם אתה מתפלל להקב"ה, פירושו שאין לך כתובת

מוסיף ששאלה זאת כבר נשאלה בספר הזוהר הקדוש. בפרשת כי תשא ברעיא מהימנא ודף רפ"א ע"א עמדו על החקירה הלזו, ולא למגנא אמר קודשא בריך הוא, כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור, מעלה אני עליו כאלו פדאני לי ולבני מבין הגויים. וכמה בני נשא דקא משתדלי באורייתא, ועבדי גמילות חסדים, ומצלין, ולא אתפרק קודשא בריך הוא ושכינתיה וישראל. אלא דישתדל באורייתא, לחבר יתה בקודשא בריך הוא. הזוהר הקדוש אומר, שהתפילות והמצוות שאנו עושים, אף שנעשה אותם, אבל הדבר אינו נעשה בשלימות הנכונה. צריך להיות שמטרת התפילה תהיה, לייחד קודשא בריך הוא ושכינתיה, לפדות את השכינה. ואם אנשים אינם מתכוונים לזה, התפילה לא תעזור.

בעניין זה מאריך בעל ספר הברית וח"א מאמר ט' אמצע פרק ט"ז, לא נעמיק כעת בדבריו, מי שירצה יראה ויעיין בזאת שם, זוהי ממש תוכחת מגולה. דרשתי וחקרתי היטב בכל ליבי, לדעת סיבת אריכות הגלות החל הזה. מדוע לא באה הגאולה? הרי ישנם בעלי תורה ותפילה, וישנם בעלי מצוות. הוא מאריך על זה ואומר, כולם אינם מכוונים במה שעושים, כי אם לצורך עצמם ולתועלתם. ולא כדי למיפרק השכינה מן הגלות. התורה התפילה והמצוות שעושים, זהו בשביל שיירש גן עדן ועולם הבא, או שהוא יצליח ויהיה לו ברכה בעולם הזה, שיאריך ימים, שתהיה לו פרנסה ובית גדול. זוהי המטרה שלהם. אבל לא בכדי לפדות את קודשא בריך הוא ושכינתיה.

בתוך דבריו הוא מתרעם על מה שאומרים "לשנה הבאה בירושלם", הוא טוען, מדוע אתה דוחה אותו לשנה הבאה? והן אמת כי ביאת המשיח רגיל על לשוננו תמיד אך משפה ולחוק, ולא בלב שלם. והנה נכון למועדי רגל בכל מועד ורגל אומרים "לשנה הבאה בירושלם", לא היום, לא מחר, רק

מדחים אותו שנה תמימה, ואף גם זאת לא בלב שלם. יש לאדם בניין שהוא רוצה לגמור אותו, א"כ מה? המשיח יבוא באמצע שאני בונה? ואז אצטרך לבנות בירושלם? קודם אגמור את הבניין ואת שאר התכניות, ואחר כך נראה...

אבל אני הקטן, ברצוני ללמד זכות, כלפי הטענה שלו על אמירת "לשנה הבאה בירושלם", שהרי כל גדולי ישראל הסכימו לכך, והדבר כתוב בסידורים, וכן אנו אומרים בפיוט במוצאי כיפור "לשנה הבאה תהיו בירושלם", וגם בהגדה שלפסח "לשתא דאתיא בארעא דישראל". א"כ איך חכמי ישראל השאירו נוסח זה בסידורים? אולי אין כוונתו שישנה בעיא בזה, אלא על אנשים התופסים זאת כך. אבל על טענתו לגבי עצם המלים הללו, יש לומר, שכשאומרים בליל הסדר "לשתא דאתיא בארעא דישראל", אין פירושו שמתפללים שכל השנה הזאת נשאר בלי משיח ובלי ירושלם, עד השנה הבאה. אלא הכוונה היא, עכשיו אנו בליל הסדר כאן, ולשנה הבאה נהיה בירושלם, אולם הגאולה תהיה עוד הערב, עוד דקה, או מחר, או עוד חודש, מתי שתהיה, ואז אנחנו נהיה כבר בירושלם. איננו דוחים זאת ח"ו לשנה הבאה. א"כ הדברים מיושבים על מתכונתם.

מדוע פרק שלישי ופרק חמישי שבמגילת איכה נקראים בניגון ספר איוב, ומדוע לספרי אמ"ת ישנם טעמים וניגונים שונים.

רציתי לדבר עוד בס"ד בעניין קריאת מגילת איכה, שפרקים שלישי וחמישי נקראים בניגון איוב, ושאר הפרקים בניגון קינות. מה הטעם שעושים כן במגילת איכה? ישנם האומרים, שפתאום נהיה ניגון שמח... דהיינו, בתחילה "איכה ישבה בדד" בקול בכי ואנינה, וכן פרק ב' איכה יעיב באפו, ופתאום בפרק ג', אני הגבר ראה עני וגו', נהיה ניגון של שמחה. אבל למעשה, זהו אינו ניגון של שמחה, אלא

שערי יצחק – השיעור השבועי

אחרים משאר המקרא, ואפילו בכללי הקריאה הם משתנים. כתוב בספר מעין גנים [על איוב ג' ב'] כך, אמרו רז"ל מפני מה שלשה ספרים אלו, איוב תלים ומשלי, שווים בנגינתם מפני ששלשתן ירדו מגדולתן וחזרו. הרי דוד המלך חיבר את ספר תהלים. ושלמה המלך את ספר משלי. ובאיוב כתוב ומ"ב י"ג, וי"י שָׁב אֶת שָׁבוֹת אִיּוֹב. איוב היה עשיר גדול, חי בשמחה גדולה והיה מאושר, ופתאום ויָדָה אֶת אִיּוֹב בְּשָׁחִין רָע מִפְּנֵי רִגְלוֹ וְעַד קִדְקֵדוֹ, וַיִּקַּח לוֹ חֲרָשׁ לְהִתְגַּדֵּד בּוֹ וְהוּא יֹשֵׁב בְּתוֹךְ הָאֶפֶר וּבִ, ז' ח"ג. קיבל יסורים נוראים, עד כדי שמושלים זאת כמשל, "יסורי איוב". בכל דור ודור, אין לך דור שאין בו איוב. כשרוצים להגדיר מישהו כזה, אומרים, זהו 'איוב שלדוד'. ובסופו של דבר, ה' השיב את שבותיהם כבראשונה. נמצא שאיוב היה גדול, וירד, וחזר ועלה. וכמו כן דוד, מפני שברח מפני אבשלום בנו, בהתחלה הוא היה במלכות, אח"כ אבשלום מרד בו ודוד ירד, ובסופו של דבר הוא עלה שוב, ועמד ששה חדשים מחוץ למלכותו, וכן הוא במסכת יומא ודף כ"ב ע"ב. וכן גם לגבי שלמה המלך, כידוע.

כנראה זאת גם הסיבה לכך, שבספרי אמ"ת בלבד, ישנו את הטעם 'עולה ויורד'. וזהו גם הקשר בין פרק ג', "אני הגבר ראה עני", לפרק ה', "זכור ה' מה היה לנו". שקוראים באותו ניגון. כי כמו שאיוב ירד ועלה, כך גם אנו עלינו בזמן שהיה בית המקדש, ואח"כ ירדנו בגלות, ובעזרת ה' אנו עוד נעלה. לכן הניגון בקריאה הוא עולה, ויורד, ועולה.

שמתי לב, שלא כל האנשים עושים את הניגון בצורה מדויקת. ישנם שיורדים בסוף הפסוק "בשבט עברתו". חושבני שדבר זה קצת נשתכח, וצריכים לעלות במלים "בשבט עברתו", בכדי שבסוף תהיה גם עלייה. זוהי תשומת לב דקה מאד. ואם שגיתי, ה' הטוב יכפר בעדי. אבל חושבני, שיותר נכון לעשות זאת עם עלייה בסוף, ואל תתפלאו על כך

שיחסית לניגון הראשון שהוא קול צער וקינה, נראה כאילו עברנו לניגון לשמחה.

אולם לאמיתו שלדבר, יש בכך משהו. דיברנו על עניין זה בשנה שעברה כמדומני [מוצ"ש"ק ואתחנן ה'תשע"ב], שהרי אין הנבואה שורה אלא מתוך שמחה. ובהכרח שכאשר ירמיהו אמר את מגילת איכה, הוא היה בשמחה. אינני רוצה להאריך כעת בנושא זה, כיון שכבר דיברנו עליו, והדברים נדפסו. בכל אופן, זאת אחת התשובות לכך. אלו ואלו דברי אלדים חיים. כי במגילת איכה, למרות שיש בה עצב וצער, אבל יש בה גם נחמות. לעתיד לבא, לא תתבטל מגילת איכה, אלא שהיא תתפרש בצורה אחרת. כגון "איכה ישבה בדד" לשעבר, ועכשיו היא "עיר רבתי עם". הפסוקים יתבארו בסגנון הפוך. אם כן, לא נורא אם מכניסים בזה שמחה, כי למעשה גנוזה במגילת איכה גם שמחה, רק שזה בצורה מוסתרת.

שאלה מהקהל: למה רק פרקים ג' וה'? תשובת מרן שליט"א: הקשר ביניהם הוא, שהפסוקים הם קצרים. ולמעשה זאת הסיבה שספרי אמ"ת שונים בקריאתם משאר הספרים. כיון שתהלים משלי ואיוב, הם פסוקים קצרים, לכן יש להם טעמים אחרים, ולכל ספר יש את הניגון שלו, זאת היא הפשטות.

הארכת על כך במאמר "יושב תהילות ישראל" שנדפס בתהלים "תורת אבות" [ב"ב ה'תשנ"ג]. ידוע כי ספרי אמ"ת, דהיינו איוב משלי תהלים, שונים בצורת טעמיהם ובהוראתם, מאשר יתר ספרי תנ"ך. הסיבה לזה לפי פישוטם של דברים היא, מפני שפסוקיהם קצרים, כמו שכתב בעל מנחת שי בהקדמתו, ועיין בתוספות בבא בתרא ודף י"ד ע"ב ד"ה בפורענותא, ובס' תורת אמת וכו'.

אבל יש בזה גם דרש. זה לא לחנם שלספרי תהלים משלי איוב ישנם ניגונים וטעמים

שדבר כזה 'דק' נשתכת, כי בלאו הכי שכחו הרבה דברים. שכחו גם את החילוקים שבין הטעמים. מי שיעיין שם יבין את כל מה שנוגע לנושא זה. וה"ה בספר איוב, צריך לעשות ניגון עולה בסוף הפסוק, ולא בהיפך.

מהו התרגום הנכון של המילים "נשיא בית אב", ודחיית דברי הגר"מ מאזוז שליט"א שכתב כי כביכול נפלה טעות בספרי התאג של ק"ק תימן.

בזמן האחרון, בא אלי אברך מודאג, מפני שחשב כי בנוסח שלנו ישנה טעות. בפרשת פינחס [במדבר כ"ה, י"ד] בפסוק וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמֵּכָה אֲשֶׁר הָכָה אֶת הַמְדִינִית זְמֶרִי בֶן סְלוּא נְשִׂיא בֵּית אָב לְשִׁמְעוֹנִי, התרגום הוא, רב בית בַּא לְבֵית שִׁמְעוֹן. לכאורה, מה הפירוש רב בית בא? הרי כתוב "בית אב"? ובפסוק אחר כך [פסוק ט"ז], רֹאשׁ אַמּוֹת בֵּית אָב בְּמִדְיָן הוּא, התרגום הוא, ריש אומי בית אַבָּא בַּמְדִיָן הוּא. למה כאן "בית אבא", ולעיל "בית בא"? א"כ הוא אמר, נפלה כאן טעות. אמרתי לו, מניין לך זאת? והוא ענה לי, שכך כתב הגר"מ מאזוז שליט"א בחומש "איש מצליח".

בדקתי זאת, יש שם קונטרס הנקרא "לאוקומי גירסא". הגאון הרב מאיר מאזוז, הוא מדקדק גדול. הוא אמנם הבחין שאצל התימנים הנוסח בתרגום יותר מדוייק, ולכן הוא תיקן הרבה דברים בנוסח הדפוסים שלהם, כפי נוסח תימן. אבל עד גבול מסויים. ישנם מקומות, שהשאיך מקום גם לגירסתם, וזהו אחד המקומות. וכך הוא כותב שם, "רב בית אבא", בתאג "רב בית בא". ונראה לי שהוא טעות סופר, וכן בסמוך פסוק ט"ז תירגם "ריש בית אבא". קשה לו מיניה וביה, אתם בעלי התאג, תחליטו איך אומרים, "רב בית בא" או "רב בית אבא"?

אותו אברך, היה ממש בצער, שישנה כאן (לכאורה) טעות בנוסח שלנו. אבל אמרתי, הלא לאלדים פתרונים?

מי שירצה, יוכל לומר בזה טעמים על דרך הדרש. שכאן מדובר על זמרי בן סלוא, ולכן

הורידו את האות אל"ף. ואפשר לומר עוד רמזים בעניין זה. אבל אינני רוצה להאריך בכך, כיון שזה אינו נכון. ישנם חידושים וטעמים בתרגום, אבל אין רמזים מסוג זה. ובפרט שבפסוק עצמו, אין חילוק. גם יוכלו לומר, שאצל כזבי בת צור כתבו "אבא", וכאן כתבו בית "בא", כיון שבישראל הפגם הוא גדול יותר. שכן כתוב בספר נפש החיים ושער א"י, מה שעשה טיטוס בבית המקדש, ומה שעשו שאר הרשעים, הפגם שהם פגמו, אינו כמו פגם שהיהודי פוגם. גם אם מבחינה חיצונית נראה שהם עשו יותר גרוע. הפגם של זמרי, יותר גדול מהפגם שלגויה. לכן הורידו לו את האות אל"ף. אולי אם לא היתה לנו ברירה, היינו מתרצים כך. אבל כאן בפסוק עצמו, הרי אין חילוק. א"כ שהתרגום יבוא ויחלק? יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא!?

אבל תשמעו היטב, הפלא ופלא, שהנוסח שלנו הוא אמת.

בגמרא במסכת תענית ודף "ע"א, בנידון מאימתי זמן ירידת גשמים? בשבעה במרחשון, כתוב שם כך. מאימת מדכרינן ותן טל ומטר? אמר להו, מכי מעיילי ציבי לבי טבות רישבא. מפרש רש"י רישבא, צייד עופות.

אולם באוצר הגאונים שם כתוב, הא דבעו מיניה דשמואל, מאימתי מדכרינן טל ומטר, מכי מעיילי דבי טבות רישבא ציבי, מה טעם בי טבות ולא אחרים. ומהו רישבא. פירוש ריש בא, כאשר כתיב נשיא בית אב, ריש בית בא, זה ראש בית אב. ואשר אמרתם מה טעם בי טבות, שאדם גדול היה, כנראה שהיה עשיר. רגיל שיכניסו עבדיו עצים לשדהו בששים בתקופה. מפורש שהגאונים גורסים כך. הם אומרים, כמו שכתוב "נשיא בית אב", והתרגום "רב בית בא". זהו פירוש רישבא, ריש בא. הם קיצרו את המלה יותר, אמרו ריש בא.

שערי יצחק – השיעור השבועי

"אחבוהי". פירושו, את אבואי. כשרוצים לומר מושג מצוי, אי אפשר להאריך אותו, רגילות האנשים היא לקצר בדיבור. לכן "נשיא בית אב", אומרים "רב בית בא". כי אם תאמר "רב בית אבא", זהו לשון ארוך, ובלשון הארמית בפרט מקובל לקצר. לכן כשכתוב צירוף "נשיא בית אב", אומרים "רב בית בא". מסתבר שבשלב ראשון זה היה "בית אבא", והאל"ף נעלמה. יוצא א"כ, כי אך ורק נוסחאות תימן, שמרו על הנוסח האמיתי. ומכך יש ללמוד מוסר השכל לדברים האחרים.

שאלה מהקהל: הרי האמוראים רבה ורבה שבש"ס, שם הוא קיצור של רבי בה, ורבי בא?

תשובת מרן שליט"א: יפה מאד, זה אמרתי על בעל הערוך השלם. הוא ראה שכתוב בערוך כאן 'בא', ותיקן והערה 12 'אבא'. אבל הוא שכח מה שכתב בעצמו במקום אחר, [באות ב"ת] שכמה תנאים נקראו בארץ ישראל בשם 'רבי בא' או 'רבי וה'. והשם רבא, זהו קיצור של רבי בא. ורבה זה רבי בה, יעו"ש. וכן מצאתי בדפוס סביוניטא, הידוע כספר הכי מדויק בדפוס התרגום, שם כתוב 'בית בא'. נמצא שהגאונים, והערוך, ודפוס סביוניטא, כולם מעידים ומגידים, שהנוסח שלנו זהו הנוסח האמיתי.

מעשה בהגאון רבי נסים רצאבי זצ"ל שיום פטירתו חל בשבת זו, ומוסר השכל ממנו.

כבר בשבוע שעבר, רציתי לדבר על אבא מארי זצ"ל, לרגל היארצייט שלו, אך לא הספקתי. כבוד הגאון אבא מארי זצ"ל, חוץ ממה שהוא ידע את כל התורה שבעל פה, גם בתורה שבכתב הוא היה דייקן מאד. חושבני שרבי יואב שלם הי"ו, הנמצא כאן אתנו, היה נוכח באותו מעשה, והוא יאשר אותנו. אני לא הייתי אז שם.

גם בספר הערוך וערך רישבא, כתוב כך בשם גאון. כאשר כתוב נשיא בית אב, תרגומו רב בית בא, זה ראש בית אב.

א"כ חושבני, קודם שאמשיך, שצריכים להודות כי אין כמו התימנים אשר שמרו על הנוסח המדויק, פסוק אחרי פסוק, שהרי במפורש כך גרסו הגאונים.

אכן, אם תסתכלו בספר הערוך שבפנינו, תראו שכתוב שם "ריש בית אבא", אבל מי שרוצה אראה לו לפחות שלשה דפוסים עתיקים של ספר הערוך, ובכולם כתוב "רב בית בא" בלי אל"ף. המעתיקים היו בטוחים שזאת טעות, כמו שהרב מאזוז בטוח שנוסח התימנים כאן הוא טעות. לכן הם הוסיפו "בית אבא", וביטלו את הנוסח הישן.

ולמעשה, הרב מאזוז לא היה צריך לחכות לפרשת פינחס, כי כבר בפרשת במדבר [ג' כ"ד], בפסוק וְנָשִׂיא בֵּית אָב לְגֵרְשֹׁנִי, התרגום "רב בית בא". וכן בכל מקום שכתוב "נשיא בית אב", כך הוא נוסח התרגום בתאג. [עיי' שם פסוקים ל' ל"ה]. ובמרפא לשון שם כבר עמד על כך, עיי' עליו.

אומר לכם לפענ"ד את תמצית העניין. כל מקום שכתוב 'אב', בין אב לביתו [שם ל' י"ז] התרגום "בין אבא לברתא". רק כשכתוב "נשיא בית אב", אין אל"ף. בפרשת במדבר הזכרנו זאת שלש פעמים. אבל הרחקתי לכת והיגעת עד התרגום במגילות רות ובשיר השירים. ונחשון רב בית בא לבית יהודה [תרגום רות ד' כ"ז]. וכן על פסוק צוארך כמגדל השן [שה"ש ז', ה'] מתרגמין ורב בית בא לבית יהודה, דמי לדוד מלכא. כמובן זהו רק בנוסחאות המדויקות, כי בדפוסים מופיע כבר עם האות אל"ף. הם היו בטוחים שזאת טעות, הוסיפו אל"ף, ושכחו מהנוסח הישן. אבל ישנה כאן עדות מהגאונים, לנוסח המדויק.

ומשמעות הדבר הוא, שהצירוף "נשיא בית אב", נהיה מושג. כמו המלה "דודו", שתרגומו

פעם אחת הוא טעה בקריאת ס"ת בטעות קלה, אמנם הוא היה דייקן עצום והכל היה שגור לו על פיו, אבל פעם אחת הוא עלה לספר תורה והסתפק על איזה מלה, כנראה שגיאה קלה כמו אַת או אַת, ואמר כפי שהוא חשב, והקשיב לראות אם יעירו לו. ראה שהציבור שתקו, והוא המשיך. אבל מאחר והוא לא היה בטוח בכך, מיד כשישב במקומו בדק וראה בספר שאכן הוא טעה. והוא שאל, למה לא הערתם לי? אמרו לו, אם המארי קרא כך, חשבנו שבספר ישנה טעות...

בדרך כלל, כאשר מישהו אינו יודע אם אומרים אַת או אַת, הוא עושה משהו באמצע... ואם אינו יודע אם ישנה זרקא או לא, הוא עושה חצי סלסול, בכדי שלא יתפשו אותו... זהו אדם הדואג על כבודו, שלא יתבייש שטעה בקריאת ס"ת. אבל הדבר אינו נכון. צריך יראת שמים אמתית, לא לחפש את הכבוד שלו, אלא הקריאה צריכה להיות כפי שצריך. וכי זאת בושה אם תיקנו אותו? אדרבה, הקריאה צריכה להיות מתוקנת. שמעתי שאם ח"ו הקריאה אינה הגונה, אפילו בדברים שאינם מעכבים, קריאה זאת נשארת תלויה ועומדת עד לשנה הבאה, בכדי שיתקנו אותה. אינני יודע מה המקור לכך, אבל ישנה שמועה כזאת מכמה תלמידי חכמים.

ביאור עניין "פשטא אחת" שנקראת במלרע, האם תיבת "מזבח" שונה מיתר המלים שבפשטא אחת, ודחיית הדבר החמור שנכתב בתאג כתר תימן - תורת אמת כי כביכול ישנה פירכא על שיטת מהרי"ץ בעניין זה מתיבת "הרעת" אשר בספר במדבר.

בני הילד דוד הי"ו, עלה השבת לקרוא את ההפטרה, והוא קרא כדת וכדין את הפסוק, דָּבְרוּ עַל לֵב יְרוּשָׁלַם וְקִרְאוּ אֵלֶיהָ וישעיה מ', ב"ז. כמו שכתב מהרי"ץ בחלק הדקדוק, ירושלם, בפשט אחד והיא מלרע. וכן אח"כ בפסוק ט', עַל הַר גְּבֵה עָלִי לָךְ מִבְּשָׂרְתָּ צִיּוֹן הָרִימִי בַּפֶּחַ קוֹלְךָ, כותב מהרי"ץ, בכת, בפשטא אחת גם בירושלמיים. כך למדנו גם מפי אאמו"ר זצ"ל בזה וכל כיו"ב.

נושא "פשטא אחת ומלרע", צריך בירור. נתבקשתי לבררו, כיון שיש בזה כמה בלבולים. אינני יודע אם הזמן יספיק כעת, אבל אם לא אספיק עכשיו, אמשיך בשיעור הבא בלא נדר.

מהרי"ץ בחלק הדקדוק מעיר בעניין זה בהרבה מקומות. כגון בפרשת לך לך ובראשית י"ב ח"ג, וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ, אומר מהרי"ץ, בפשטא אחת, כי לא יבואו בספרי ספרד שני פשטין בתיבה, אלא אם יש אחריה תיבה אחת או שתיים קודם הזקף. והיא מלרע. וכן כתב מהר"ם לונזאנו ז"ל. ישנה כאן טעות בלשון. הכוונה היא, שבספרי ספרד, כאשר ישנם שתי אותיות סמוכות, לא עושין תרין פשטין. בדרך כלל, אם במלה 'מזבח' לא היתה פשטא, אלא טעם אחר, כגון אתנחא או זקף, התיבה מלעיל. א"כ כאן, היה צריך להיות בתרין פשטין. כגון בפסוק וַיִּרְדּוּ אַבְרָם מִצְרַיִם לָגוּר שָׁם [שם פסוק י"ז], המלה 'מצרימה' היא בתרין פשטין ומלעיל. א"כ עושים פשטא בסוף, כי אם יעשו רק באמצע, היינו חושבים שזוהי אזלא. לכן עושין תרין פשטין, אחת באמצע היכן שצריך להטעים, ואחת בסוף.

יש לי כאן צילום תאג מדוייק מאד, כת"י של הר"ר יהודה חאזי נע"ג, שהיה בדורו של מהרי"ץ. וכך הוא כותב, [בתחילת הספר, אחרי מחברות התיגאן, וייחוס הצדיקים], דע והבן, כי בכל המחזור הירושלמי, כל מלה יש עליה יתיב פשטא אחת, תהיה מלרע. וכל לשון המזבח לעיל, ואם יש עליו יתיב חד. בר מן חד שיש עליו יתיב פשטא אחת והיא לרע בירושלמי, וסימנה בְּגִשְׁתָּם אֶל הַמִּזְבֵּחַ לְשָׂרְתָּ דקרא [שמות כ"ח, מ"ג]. ע"כ בתאג מורי ורבי דוד בן חיים חטאב ז"ל. הוא מביא כך מרבי חיים דוד הלוי, שכך הוא כתב.

אם-כן, במחזור הירושלמי כתוב, שכל מלה שיש עליה יתיב, 'יתיב' בלשונם היינו 'פשטא', כמו 'יתיב מוקדם', אלא ששם זה בתחילה, וכאן זה בסוף כאשר ישנה רק פשטא אחת,

שערי יצחק – השיעור השבועי

המחזור הירושלמי, רק תיבת מזבח, אפילו שיש בה פשטא אחת, היא נקראת מלעיל, חוץ ממקום אחד בפרשת תצוה, בפסוק "או בגשתם אל המזבח". דרך אגב, בעל חקרי לשון שכח זאת, ובפרשת תצוה הוא כתב שגם שם זהו מלעיל. אבל בזה, אפילו הרי המחזור הירושלמי מודה שזהו מלרע. אבל כל זה, הוא רק לפי דעת המחזור הירושלמי. כשאומרים "ירושלמיים" הכוונה, לאפוקי מהתיגאן. נמצא שהם אומרים, כי לפי ספרי תימן, גם המלה "מזבח" נקראת מלרע. יוצא א"כ, כי כל החילוק בין התיגאן לירושלמי, הוא אך ורק לגבי המלה "מזבח", כשהיא בפשטא אחת. האם היא נקראת מלרע או מלעיל. אבל בשאר המלים, לכולי עלמא אם המלה בפשטא אחת, היא נקראת במלרע, גם לדעת מחזור ירושלמי. אם-כן ישנה לנו עדות מפורשת, כדברי מהרי"ץ זיע"א, שנים רבות עוד קודם שהוא נולד.

יש לפני גם את צילום התאג של הר"ר שלמה הסופר, זהו מלפני חמש מאות שנה, [צילום הקטע מתוך כת"י זה, מצורף בעמוד הבא]. מהרי"ץ מזכיר אותו [בע"ח ח"א דף ס"ה ע"ב ד"ה אף על גב] לגבי תרגום הפסוק "פחו כמים" בפרשת ויחי בציבור. יעו"ש. בתאג זה ישנה בגליון הערה גם לגבי הנושא הזה, בפסוק זיבן שם מזבח, בפשטא אחת. יש כאן הערה של חלק הדקדוק, שהעתיק אותה נכדו של מהרי"ץ, הוא מארי דוד צאלח נע"ג. ואחרי זה כתוב בכת"י שונה כך, בכתובת רבי בניה כתוב, וקריאת המזבח אשר היא בַּחֲטָף, אם קבלה, נקבל.

המלה חֲטָף, יש לה כמה משמעויות. יש שהכוונה לחטף-פתח, חטף-קמץ וכדומה. ויש שהכוונה לשוא נח. הדבר מובן לפי העניין והנושא. בנ"ד מובן שהכוונה מלרע.

זהו מלרע. וכל לשון 'המזבח' מלעיל, למרות שיש בו פשטא אחת. חוץ מן הפסוק "או בגשתם אל המזבח", שבפרשת תצוה.

בספר חקרי לשון [דף ל"ז הבין מזה, שתמיד תיבת המזבח וכל התיבות מסוג זה, מלעיל. הוא הביא לשון זאת, בשם מארי יחיא בשירי זצ"ל. וכנראה שכך גם כתוב בתיגאן. ההטעמה בבי"ת גם לספרים שניקדו בפשטא אחת, וכן כתב מהר"י בשירי, והביא את הלשון שהזכרנו.

ישנם הרבה מאד מלים כעין זה. לכל הפחות עשרים מלים כאלה. וניתן כמה דוגמאות, יְרוּשָׁלַם [ישעיה שם]. וַיִּסַר נַח [בראשית ח, י"ג]. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוָה בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים [שמות י"ז, ט"ז]. לְרִיחַ נִיחוח [שם כ"ט, כ"ה]. וְהִנֵּה מִרְאֵה שָׁפַל מִן הָעוֹר [ויקרא י"ג, כ"ז]. מִקֹּדֶשׁ בְּרִנֵּעַ לְאֹמֶר [דברים ט', כ"ג]. וְהִנֵּגַע [ויקרא כ"ב, ד"ז]. פֶּסַח [דברים ט"ו, כ"א]. הוֹשַׁע [הושע א', א"ז]. כל המלים הללו הן בפשטא אחת.

למעשה, אם הם מתבוננים במה שכתוב כאן, הם היו רואים שבעצם כתוב כאן בדיוק ההיפך, וזהו אדרבה מקור לדברי מהרי"ץ זיע"א. דהיינו, ה"מחזור הירושלמי" פירושו הספרדי, כמו שכתוב [עובדיה א', כ"ז] יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר בְּסַפְרָד. וכן מה שכותב מהרי"ץ בהרבה מקומות 'בתיגאן ובירושלמיים'. "בתיגאן" היינו, ספרי תימן. ו"בירושלמיים" היינו, בספרי ספרד. הם קראו לתנ"ך בשם "מחזור", כיון שחוזרים עליו. קוראים מתחילתו ועד סופו וחוזרים. והם אומרים כאן כלל, שבמחזור הירושלמי, בכל מלה שיש עליה יתיב, דהיינו פשטא אחת, היא תהיה מלרע. כלומר, המלה 'נח' היא מלרע. וכן 'הושע'. וכיו"ב. רק לגבי תיבת 'מזבח', הירושלמי חולק על התיגאן. זוהי הכוונה במ"ש 'כל לשון המזבח מלעיל, ואם יש עליו יתיב חד'. שאפי' כשיש רק פשטא אחת, מ"מ היא מלעיל, זהו יוצאמן הכלל. אבל הם לא הבינו זאת נכון. לדעת

שערי יצחק – השיעור השבועי

נמצאנו למדים, שכבר מאות שנים מלפני מהרי"ץ, דנו על תיבת 'מזבח', ורק עליה ה"ר בניה היה מסופק, כיון שישנו ויכוח בעניין זה בין הירושלמי לבין התיגאן. אבל על יתר המלים, כולם מודים שקריאתן מלרע, אם הן בפשטא אחת.

ברצוני לקצר, כיון שאין מספיק זמן להרחיב בכך, אבל רק אענה על נקודה אחת, שביקשני אברך אחד שיחי, שאענה על עניין זה. הבנתי שישנה קושיא שמסתובבת בין האנשים, ומישהו חשב שהוא הצליח ל'הפריך' את שיטת מהרי"ץ. כאב לי מאד עניין זה, ולכן אני חייב להסביר את הנושא, אם כי בקיצור נמרץ. בלא נדר, נאריך על כך בשיעור הבא.

בתאג "תורת אמת" הנקרא "כתר תימן" ובהקדמה. הוצאת חנות נוסח תימן, כתובים דברים, שלא האמנתי למראה עיני. שאברך צעיר בזמנינו, יכתוב שמהרי"ץ 'מופרך'. א"כ, אם הוא 'הפריך' את מהרי"ץ, ודאי מותר לנו גם להפריך אותו.

וכך הוא כתב, ועצם עניין זה שכתב שם מהרי"ץ, יש לו פירכא. שהרי בספר במדבר [י"א, י"א] המלה הִרְעַתָּ בִּתְרִין פִּשְׁטִין, אע"פ שאין אות אחת ביניהן. וזה חיזוק לדברינו, שאכן דוקא במלים שיש בהם אות גנובה, לא ציינו פשטא.

טענתו היא, שישנו פסוק בפרשת בהעלותך, לָמָּה הִרְעַתָּ לְעִבְדְּךָ וְלָמָּה לֹא מָצַתִּי חַן בְּעֵינֶיךָ, תיבת 'הרעת' היא בתרין פשטין. א"כ הם מקשים 'פירכא', הנה נמצאו תרין פשטין אחת אחרי השנייה, ומה שונה תיבת 'הרעת' מתיבת 'מזבח'? זאת קושיא 'מיניה וביה'? הנה גם בתיגאן ישנם תרין פשטין, וזה נקרא מלעיל. ואם הכלל הוא, שתמיד כשהם סמוכות עושים פשטא אחת, א"כ למה את תיבת 'הרעת' עושים במלעיל?

בקובץ דקדוקי תורה ודף קי"ח, הביא הערה זו, מספר חלק הדקדוק אוסף ששון, שהוא כתביד אחר. בחלק הדקדוק קדמון מכתביד הרב בניה הלוי זצ"ל, כתוב וז"ל, וקריאת המזבח אשר היא בחטף, אם הדבר קבלה, נקבל. ונראה כי הרב בניה הלוי הנזכר כאן, אינו בניה הסופר הידוע, אלא מאוחר לו, ודבריו נסובים על דברי מהרי"ץ. ומלשונו נראה, כי הדבר זר בעיניו לקרוא מלים אלו בהטעמת הפתח הגנובה, ולא בתנועת הצירי. עכ"ד.

הר"ר בניה הלוי אומר, 'אם קבלה, נקבל'. לפי מה שהקדמנו, הרי הנדון אינו רק על תיבת 'מזבח', א"כ מדוע הוא מדבר כאן על 'מזבח'? הרי ישנם עוד מלים, כגון 'ניחוח', 'נח', 'יהושע'? אלא פירושו, שהיה להם ספק רק על המלה 'מזבח', אבל על כל היתר, היה להם ברור שזהו מלרע. רק על תיבת 'מזבח' הוא היה מסופק, ולכן הוא אומר, 'אם קבלה, נקבל'.

לגבי מה שכתב שם, שהרב בניה הלוי, אינו בניה הסופר הידוע, אלא מאוחר לו. וטעמו, כי איך יתכן שהוא מביא חלק הדקדוק, והרי הרב בניה הלוי היה לפני מהרי"ץ. אבל טעות היא, כי ישנם שני ספרי חלק הדקדוק. ישנו חלק הדקדוק של מהרי"ץ, וישנו חלק הדקדוק של הרד"ק. 'חלק הדקדוק קדמון כת"י הרב בניה' מסתברא דהיינו, שהרב בניה הלוי העתיק את ספר חלק הדקדוק של הרד"ק, ושם הוא כתב הערה זאת בגליון או בתחילת הספר. אע"פ שהרד"ק לא דן שם בנושא הזה, מ"מ ה"ר בניה כתב הערה זו דרך אגב, שהרי סוף סוף הנושא הוא דקדוקי הקריאה. סתם בניה, הוא בניה הסופר המפורסם אומן ודייקן, שהיה בתימן לפני כחמש מאות שנה. [בגליון התאג של מה"ר שלמה, לא מוזכר כלל 'חלק הדקדוק קדמון', וכפי שהובא לשונו לעיל, וברור גם לפי זה דקאי בנדון דידן].

ונבאר את עמקות הדבר. הם מבינים, שגם אם כתוב 'מזבח' בפשטא אחת, היא נקראית מלעיל. אלא שאין צריך לעשות בפועל שתי פשטין, כיון שהן סמוכות אחת לשנייה. בבחינת 'זכרון אחד, עולה לכאן ולכאן'. מה שאין כן תיבת 'מצרימה', שהפשטין הן במרחק. ולשיטתם, זאת אינה קושיא למה יש כאן תריין פשטין, כי נאמר שזהו מיותר. אבל לשיטת מהרי"ץ, לכאורה זוהי טעות.

אבל תשמעו את התשובה. אינני יכול כעת לבסס אותה, מקוצר הזמן, אבל התשובה היא פשוטה מאד לענ"ד. כל מלה, נידונה לפי איך שהיא היתה צריכה להיות כתובה, ולא לפי כתיבתה בפועל. את המלה 'הרעת', צריכים לכתוב עם וא"ו, או עם ה"א, דהיינו 'הרעותה', גם לפי כללי הכתיבה כך צריך להיות. אבל כשיש מלה שנגמרת בתי"ו, זהו כאילו שישנה שם האות ה"א.

במקרא, המלה 'הרעותה', כתובה שלש פעמים. האחד כאן, והשני בספר מלכים וא' י"ז, כ"ו, שם כתוב הַרְעוֹתָ לְהַמִּית אֶת בְּנֵיהָ. והשלישי ושמות ה', כ"ב, לְמַה הַרְעַתָּה לְעַם הַזֶּה לְמַה זֶה שְׁלַחְתָּנִי. אחד חסר וא"ו וה"א, ואחד מלא וא"ו, ואחד מלא ה"א. הכלל ש'אין תריין פשטין סמוכות, נמדד לפי יסוד המלה. וכיון שלפי יסוד המלה, צריכים לכתוב עם ה"א, או עם וא"ו, א"כ בעצם ישנו מרחק בין העא"ן לבין הה"א שהיתה צריכה להיות כאן. והתריין פשטין, אינם סמוכים.

בכל אופן, ברוך ה' שהכל מיושב, ולא כמו שחושבים, שכל קושיא שהם רואים, אומרים שזאת 'פירכא' או 'טעות סופר'. הדבר אינו נכון. אדרבה, זוהי דוגמא נוספת לראות ולהראות כי הנוסח שלנו הוא זך בתכלית הזיכוך. מי שיעיין בעיון דק יראה, שזהו הנוסח המקורי, ויש לכך סמוכות גדולות. רק שלצערנו במשך הדורות, היו הרבה אנשים 'חכמים בעיניהם', שאמרו 'זוהי טעות', או

ש'כך צריך להיות'. אם ישנה קושיא, ביטלו את הדבר, ושכחו את המסורת האמתית, כי נערמו פירוכות וקושיות. הדברים השתנו, כיון שהיו אנשים שחשבו שהם חכמים יותר מקודמיהם. אבל כמו שביררנו לפניכם בס"ד, הנה רואים ממקורות מלפני מאות שנים קודם שמהרי"ץ כתב זאת, שיש גם לעניין זה בסיס. בלא נדר ובעזרת ה' עוד נחזק יותר את הדברים בשיעור שיבוא עלינו לטובה אכ"ר.

חלק השו"ת:

שאלה מהקהל: אתרים ומקומות שמחללים שבת, כגון גן חיות, האם ישנו איסור ללכת למקומות האלה, או שזוהי רק הנהגה טובה? תשובת מרן שליט"א: להימנע מללכת, בודאי שצריך. לגבי 'איסור', צריך לפנות ל'ועדה למען השבת', לשאול האם הרבנים הבקיאים בדבר, פסקו בזה איסור, כי יש בזה כמה וכמה שיקולים. אבל מי שיכול להימנע, זהו הדבר הרצוי, בכדי שתהיה מחאה. המקום ב"ה יגדור כל פרצותינו במהרה בימינו אכ"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש את הוצאת השיעור לע"נ, או לרפואה, הצלחה ופרנסה טובה. פרטים בטלפון: 050-4140741